

Чумак Н. А.,
Хмельницький національний університет

ФОНЕТИЧНА АДАПТАЦІЯ ЕТНОРЕАЛІЙ-ГАЛЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються особливості фонетичної структури етнореалій-галліцизмів у сучасній англійській мові проти класичної британської норми вимови.

Ключові слова: етнореалія-галліцизм, фонетична адаптація, зміщення наголосу, назалізований голосний, фонетична варіативність.

В статье рассматриваются особенности фонетической структуры этнореалий-галлицизмов в современном английском языке по сравнению с классической британской нормой произношения.

Ключевые слова: этнореалия-галлицизм, фонетическая адаптация, сдвиг ударения, назализованный гласный, фонетическая вариативность.

The article deals with the phonetic structure peculiarities of the French ethnographic realia in contemporary English in comparison with British classic pronouncing norm.

Key words: French ethnographic realia, phonetic adaptation, stress shift, nasalized vowel, phonetic variation.

Проблема адаптації запозичених лексичних одиниць є вельми актуальною для сучасних мов, зокрема для англійської, і становить чималий інтерес для багатьох науковців. Запозичення як феномен та мовні контакти зокрема широко вивчалися такими вітчизняними та зарубіжними лінгвістами, як В.В. Акуленко, В.В. Виноградов, У. Вайнрайх, Л.М. Архипенко, С.І. Бурмасова, Л.П. Крисін, С.В. Мухін, Т.П. Некрасова, С.А. Тіміна, Г. Vibeau, Е. Науген, Н.Н. Носк та багато інших. Французькі запозичення у лексичному складі англійської мови на різних етапах розвитку останньої були предметом вивчення таких науковців, як М.В. Брофман, І.М. Крейн, М.І. Черемисина, В. Ђубровіч тощо. **Актуальність** нашого дослідження полягає в тому, що досі є невивченою фонетична адаптація саме етнореалій-галліцизмів, тобто лексики, що становить етнічну специфіку для носіїв англійської мови та є певною мірою чужорідною їм, а відтак, не до кінця адаптованою та не може кваліфікуватися, як запозичення. **Метою** нашої статті є проаналізувати стан фонетичної адаптованості етнореалій-галліцизмів у сучасній англійській мові. Мета роботи зумовлює вирішення таких **завдань**: 1) дефініціювати поняття “фонетична адаптація”; 2) визначити ознаки та ступінь адаптації на фонетичному рівні етнореалій-галліцизмів у сучасній англійській мові.

На фонетичному рівні англійська мова прагне певною мірою адаптувати звукову форму будь-яких чужорідних ЛЮ, у тому числі й з французької мови, тобто етнореалій-галліцизмів (ЕГ). Не можна не погодитись з Р.М. Бутіною, яка під фонетичною адаптацією (освоєнням) розуміє максимальне наближення звукової оболонки лексеми запозиченого походження до звукової оболонки корінних лексем англійської мови. Носії мови, що запозичує, сприймає, як правило, таке слово через призму власної фонологічної системи [1, с. 18]. Як показують наші спостереження, фонетична адаптація ЕГ відображається, передусім, у зміщенні (зсуві) наголосу. Результати порівняння даних словників французької мови [2; 5] та англійських словників [3; 6] показали, що в деяких прикладах, які складають наш матеріал, спостерігається зсув наголосу на початковий склад у двоскладових і трискладових словах-етнореаліях і на третій з кінця склад в багатоскладових словах, що відповідає нормам вимови англійської мови. Наприклад: *co'gnac* (фр.) – [ˈkɒnjæk]; *cous'cous* (фр.) – [ˈkuskʊs, ˈkuːskuːs]; *cro'ttin* (фр.) – [ˈkrɒtɪn]; *Gru'yère* (фр.) – [ˈgruːjeː].

Як показало вивчення нашого матеріалу, серед ЕГ є слова, які під впливом англійської мови зазнали зміщення наголосу, проте, у їх вимові від французької залишилися назалізовані голосні звуки, що свідчить про неповну їх асиміляцію, тому ми їх відносимо до таких, які зазнали неповної адаптації в англійській картині світу і називаємо *перехідними. Це наприклад: *boudin* [ˈbuːdɪn], *centime* [ˈsɛntɪm, sɑːntɪm], *crottin* [ˈkrɒtɪn], *dauphin* [ˈdɔːfɪn, ˈdɔʊfɪn, dɔfɛ]. До того ж, слід відмітити окремі етнореалії, які під впливом англійської мови зазнали зміщення наголосу на передній склад, водночас зберігши французьку вимову з наголосом на останній склад *fricassée* [ˈfrikasiː, frɪkəˈsiː], і іноді при цьому втративши носовий звук: *canton* [ˈkɑntɒn, kɑnˈtɒn]. Поряд з цим можна виокремити групу етнореалій, які, зазнавши кардинальних фонетичних перетворень і підлаштувавшись під правила англійської вимови, зуміли повністю або частково зберегти французьку, наприклад: *gendarme* [ˈʒɒndɑːm, ʒɑːˈdɑrm], *gendarmier* [ʒɒnˈdaːməri, ʒɑːdɑrm(ə)ˈri], *gratin* [ˈgratɪn, ˈgratɒn] тощо. Зазвичай ці етнореалії мають два варіанти транскрипції у словниках (англійську і французьку), або один варіант, який поєднує в собі фонетичні особливості обох мов (до прикладу, в етнореаліях *reblochon* [ˈræblɒʃɒn], *Vacherin* [ˈvɑʃ(ə)rɪn] ми можемо спостерігати, як поряд з англійським наголосом на перший склад “співіснує” назалізований звук [ɔ̃] у першому слові і [ã] у другому). На нашу думку, ці ЕГ займають окрему нішу в лексиці англійської мови між повністю адаптованими словами та тими, які зазнали неповної адаптації, оскільки з огляду на наявність в них по кілька варіантів фонетичної транскрипції або/та поєднання в ній/них різних фонетичних рис обох мов, можна сказати, що з цими етнореаліями відбуваються активні фонетичні трансформації, які й визначають їх проміжне місцезнаходження, тобто перехідний стан в англійській картині світу. Ці етнореалії вже не докорінно французькі, але й поки ще не цілковито англійські, а така собі *перехідна верста ЕГ*, яку Рейнгольд називає “залого очікування” [4, с. 4-9].

В нашому матеріалі кількість прикладів слів зі зміщеним наголосом складає приблизно п'яту частину, що, вірогідно, можна пояснити певним “небажанням” досліджуваних нами одиниць, з одного боку, зберегти “чужорідність” звукової форми, а з іншого боку, це свідчить про часткову їх асиміляцію в англійській мові, що залежить, у першу чергу, від певного засвоєння англійцями тих чи інших французьких предметів та явищ, які ці етнореалії позначають, їх укорінення в англійській картині світу. Так, можна підсумувати, що наголос ЕГ зміщується від-

повідно до того, чи поняття, яке вони позначають, увійшло у життя англійського етносу повністю, частково або ж зовсім залишилось неприйнятним і чужим, про що свідчить відсутність останнього в англомовних словниках.

Згідно наших спостережень, другою характерною особливістю ЕГ є нестійкість їх звукової форми, що виражається у фонетичній варіативності даних одиниць, яка часто супроводжується варіативним написанням і зміщенням наголосу. Варіативний ряд складає зазвичай 2, рідше 3 варіанти, наприклад: *AOC (appellation d'origine contrôlée)* [apə,lasjɔ̃ ,dʁɛ'zi:n kən'trɔleɪ, apɛlasjɔ̃ dɔʁizɛn kɔ̃tʁole]; *arrondissement* [a'rɔndi:smɑ̃, ,arɔn'di:smɑ̃, arɔ̃dismã]; *bateau-mouche* [,batəu'mu:ʃ, batomuʃ]; *directoire* [di'rektwa: ,dɪrɛk'twar]. Вищезгадані приклади ілюструють наведені в англомовних словниках факти паралельного співіснування вимови, притаманної мові-джерелу, і вимови, адаптованої до фонологічних норм англійської мови. Нестійкість вимови свідчить ще й про неповну освоєність ЕГ.

Ще однією важливою фонетичною особливістю великої кількості ЕГ у сучасній англомовній картині світу (>50%) є невідповідність їх звукової форми загальноприйнятим правилам читання англійської мови, тобто досить типові для англійської мови літери та буквосполучення зберігають вимову, прийняту у французькій мові і нетипову для англійської мови. Даний фактор є яскравим показником "екзотичності", чужерідності зовнішньої оболонки розглянутих нами ЕГ. Аналіз фактичного матеріалу дав нам змогу виявити такі розбіжності між правилами читання англійської мови і транскрипцією ЕГ, яка наведена у словниках:

– **літери, що передають голосні звуки у відкритому наголошеному складі:** *képi* – [-'e-; 'ei-] замість англійського [i:] у відкритому складі; *fricandeau* – [-'i] замість англійського [ai] у відкритому складі; *Brîe* – [-'i:] замість [-ai] у відкритому наголошеному складі; *Claret* – [-'a-] замість англійського [æ] у відкритому наголошеному складі; *béchéamel* – [-'ei-] замість англійського [i:] у відкритому наголошеному складі; *ravigote* – [-'a-] замість англійського [æ] у відкритому наголошеному складі; *remoulade* – [-'e-] замість англійського [i:] у відкритому наголошеному складі; *ratafia* – [-'iə] замість англійського [aiə] у відкритому наголошеному складі тощо;

– **літери, що передають голосні звуки в закритому наголошеному складі:** *calvados* – [-'a-] замість англійського [æ] у закритому наголошеному складі; *Cantal* – [-'a-] замість англійського [æ] в закритому наголошеному складі; *brandade* – [-'a:] замість англійського [ei] в закритому наголошеному складі; *zouave* – [-'a:] замість англійського [ei] в закритому наголошеному складі; *fromage* – прикінцевий наголошений звук [-'a:] замість англійського ненаголошеного [ɪ]; *męschun* – [-'e-] замість англійського [ɪ]; *soubise* – [-'i:] замість англійського [ai] в закритому наголошеному складі тощо;

– **літери, що позначають ненаголошені голосні звуки:** *centime* – ненаголошене [i:/ɪ] замість англійського наголошеного [ai]; *foulard* – [-'a:] замість типово англійського прикінцевого [ə] тощо;

– **нетипове для англійської мови читання диграфів:** *gaucho* – [au] замість [ɔ:]; *bavarois(e)* – [wa] замість англійського [oi]; *boudin* – [u:] замість англійського [au] тощо;

– **читання носових звуків в наголошених і ненаголошених складах:** *blanquette* [blɔ̃'ket]; *cordon bleu* [,kɔ: dɔ̃'blɛ:]; *boudin* ['bu:dɑ̃]; *coq au vin* [,kɔk əv 'vɑ̃].

Вочевидь, система голосних англійської мови настільки специфічна і відрізняється від системи голосних французької мови, що саме тут ЕГ проявляють найсильніший спротив нормам мови-рецептора. Невідповідності в системі буквосполучень, які позначають приголосні, нечисленні:

1) **невідповідність в читанні деяких буквосполучень:** а) в буквосполученні **qu** – читання звуку [k] замість типово англійського [kw], наприклад: *blanquette* [blɔ̃'ket]; *quiche* [ki:ʃ]; б) в буквосполученні **ge** – читання звуку [ʒ] замість типово англійського звуку [dʒ], наприклад: *gendarme* ['ʒɔnda:m, ʒɑ'darm]; *gougère* [gu:' ʒe(ə)r,];

2) **нечитання деяких літер:** а) **-s, -t, -c** в кінці слова, наприклад: *cassoulet* ['kasulei]; *Camembert* ['kamɛmbɛ:]; *Champs-Élysées* [ʃɑ̃p e'li:zei, ʃɑ̃z elize]; *foie gras* [fwa:' ɡra:]; б) **-f-, -c-** в середині слова, наприклад: *blancmange(r)* [blɑ̃'mɔ̃ʒ(ə), -'mɔ̃:nʒ(ə)]; *Neufchâtel* [nə:'ʃa'tel];

3) **нетипове читання деяких буквосполучень:** а) **-ill** – [i:] замість [i:l], наприклад: *rillettes* ['ri:jet]; б) **-th** – [t] замість [θ], наприклад: *pithivier* [,piti'vjei]; в) **-ture** в кінці слова позначає [tʃə] замість [tʃə], наприклад: *haute couture* [,əut ku'tjʊə].

Таким чином, аналізуючи фонетичні особливості нашого фактичного матеріалу, ми відмічаємо багато розходжень з загальноприйнятими нормами англійської мови на цьому рівні. Притаманна певним ЕГ фонетична варіативність, яка фіксується словниками, а також незвичність звукової форми свідчить про неповну адаптованість даного прошарку лексики в англійській мові на фонетичному рівні.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку є вивчення лексичної асимільованості етнореалій-галліцизмів у сучасній англійській мові на словотвірному та семантичному рівнях.

Література:

1. Бутина Р. М. К проблеме контактов языков (на материале тюркских лексических элементов в англ. языке) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Р. М. Бутина. – Алма-Ата, 1971. – 26 с.
2. Новый французско-русский словарь [сост. В. Г. Гак, К. А. Ганшина]. – 6-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 2001. – 1195 с.
3. Longman Pronunciation Dictionary [Compiled by J.C.Wells]. – 2d impression. – Harlow : Longman, 2000. – 870 p.
4. Rheingold H. They have a word for it / H. Rheingold. – Los Angeles, 1988. – P. 4–9.
5. Larousse. Dictionnaires français [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/>
6. Oxford dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oxforddictionaries.com>